

Poradenská a školní psychologie

Mgr. et Mgr. Jolana Bucková

Cíl předmětu

Poskytnout přehled o poradenských službách ve školství.

Představit práci poradenských psychologů a možnosti spolupráce s pedagogy.

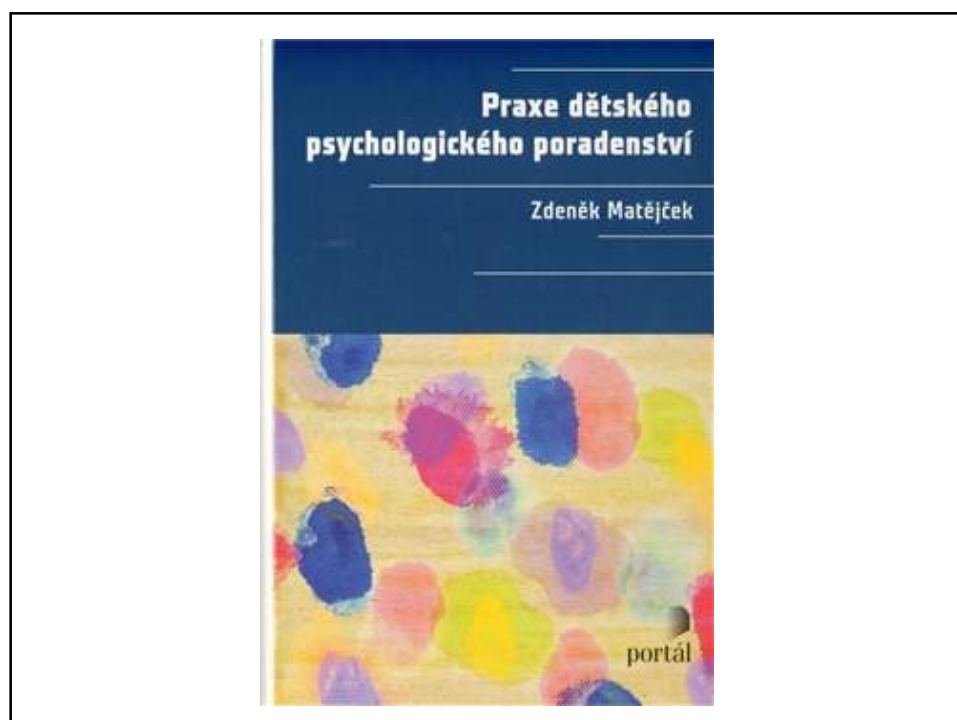
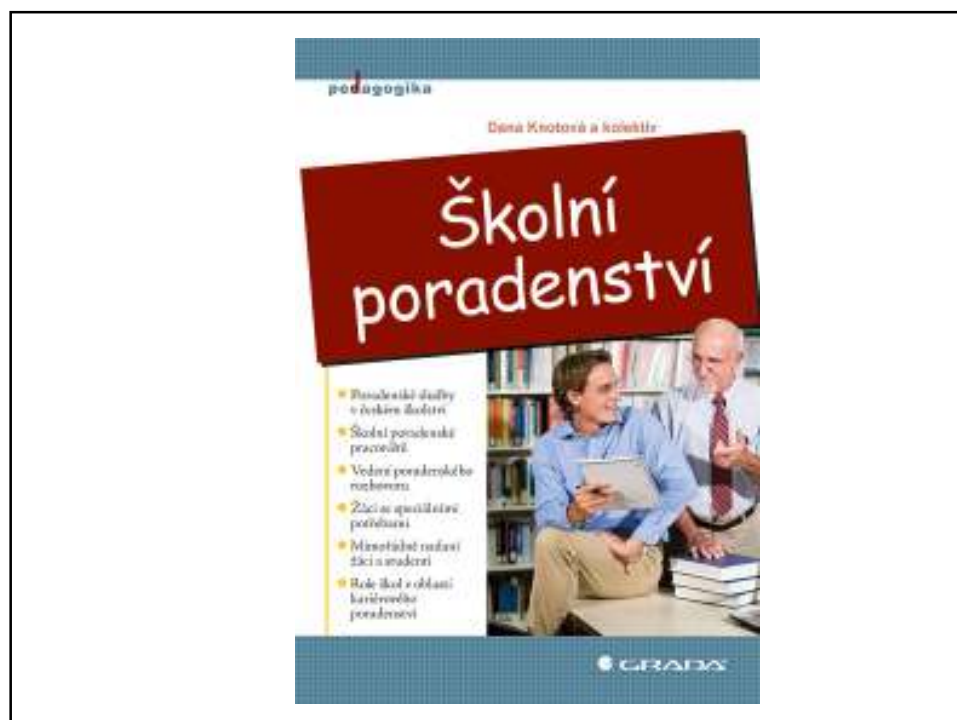
Přiblížit základní témata poradenské a školní psychologie.

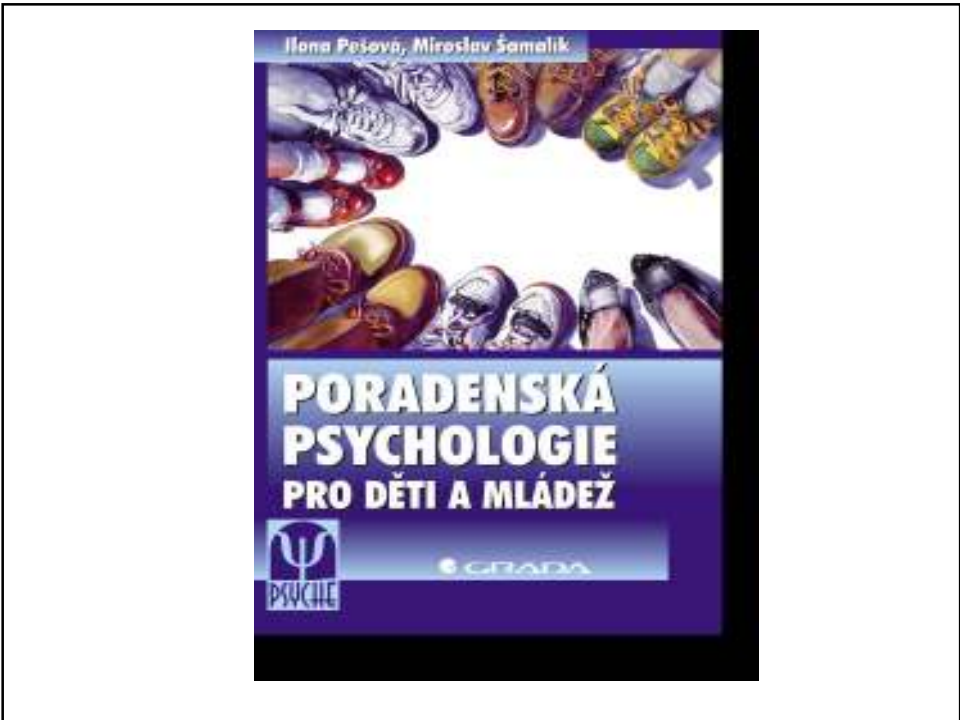
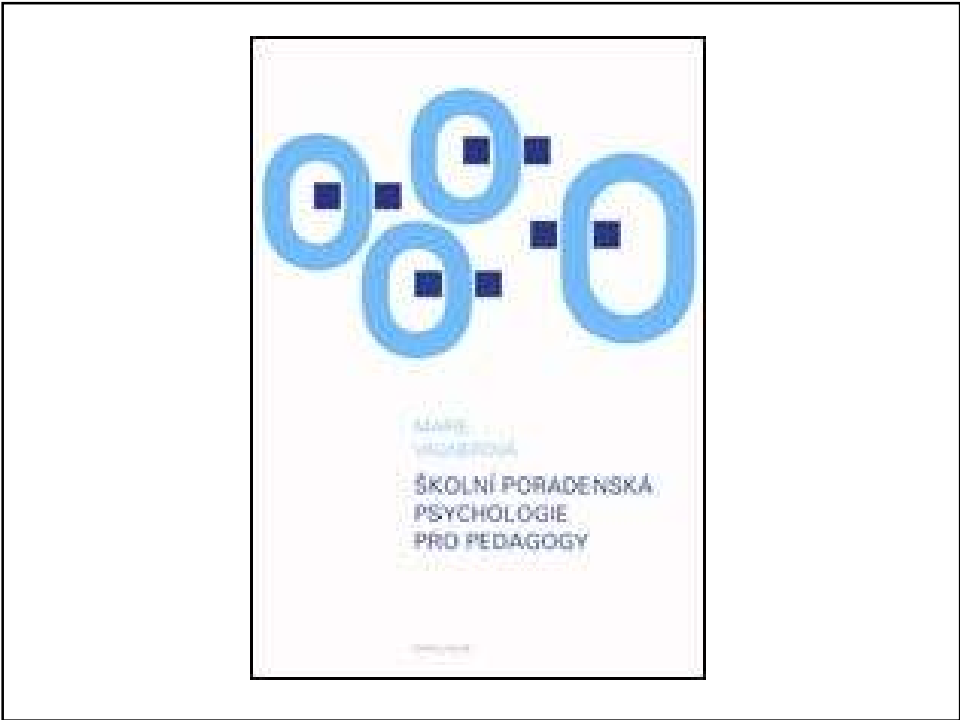
Literatura:

Valentová, Lidmila a kol. *Školní poradenství I.*
Univerzita Karlova v Praze, pedagogická fakulta,
2013.

- Knotová, D. *Školní poradenství.* Praha: Grada, 2014.
- Matějček, Z. *Praxe dětského psychologického poradenství.* Praha: Portál, 2011.
- Vágnerová, M. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy.* Praha: Karolinum, 2005.

Osnova:

1. Poradenství jako specifický druh podpory. Poradenské služby v českém školství.
2. Poradenská intervence. Poradenský rozhovor.
3. Nespecifické výukové problémy.
4. Specifické poruchy učení. Poruchy pozornosti a aktivity.
5. Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami.
6. Žák s poruchou autistického spektra.
7. Nadané děti.
8. Poruchy chování.
9. Šikana.
10. Dítě se syndromem CAN. Poradenská práce s rodinou.
11. Dítě z menšiny v české škole.
12. Autodiagnostika učitele a autoevaluace školy.

Podmínky pro absolvování předmětu:

- **Seminární práce** o rozsahu 2 - 5 stran.

Práce je **teoretická**. Jde především o **vlastní úvahu**.

Forma diskuze: Polemika mezi vlastním názorem a odborným názorem citovaným v literatuře či v médiích, ev. mezi dvěma (či více) názory. Studující se snaží prezentované názory argumentačně podložit, subjektivně zhodnotit a na závěr zaujmout vlastní názorovou pozici.

Téma si studující volí sami. Některé náměty:

- Srovnání přístupu různých autorů ke stejné problematice
- Zpracování vlastní životní zkušenosti; autor/ka pak vlastní zkušenost vztáhne k některému z témat poradenské nebo školní psychologie a vymezí se vůči vyjádření odborníka k tomuto tématu (může souhlasit, částečně souhlasit nebo mu odporovat, ale v každém případě je nutné zdůvodnit proč).

-
- Práce v odevzdávárně jsou přístupné ostatním studentům v rámci předmětu.
 - Studenti denního studia se před kolokviem seznámí s pracemi ostatních přihlášených na daný termín tak, abychom mohli o zpracovaných tématech na kolokviu diskutovat.
 - Studenti kombinovaného studia a studenti na stáži dostanou zápočet za odevzdanou práci, pokud bude práce přijata.

1.

Poradenství jako specifický
druh podpory

Otázky k zamyšlení:

- Máte nějakou osobní nebo zprostředkovanou zkušenost s psychologickým poradenstvím?
- Jak tuto zkušenost hodnotíte?
- Překvapilo Vás něco? Proběhlo něco, čemu nerozumíte?
- Myslíte si, že je psychologické poradenství ve školství smysluplné?

Druhy poradenství:

- **Laické poradenství** a jeho význam.
- **Odborné poradenství** = aplikovaná teoretická i praktická disciplína, která vznikla z potřeby pomáhat lidem v obtížných životních situacích, a která se zabývá závažnými lidskými problémy v osobní i interindividuální rovině.
- = zaměřený řízený proces
- Poradce provází duševně zdravé jedince při řešení aktuálního problému.

Psychoterapie jako historické východisko poradenství

Většina poradenských teorií má původ v psychoterapeutických směrech.

- Alfred Adler – poradny pro rodiče v Rakousku ve 20. letech 20. století
- Částečné překrývání poradenství a psychoterapie – shodný cíl: ideál harmonicky rozvinuté osobnosti.
- Psychoterapie v české legislativě pouze jako metoda klinické psychologie.
- Vzniká šedá zóna neprofesionálně poskytovaných „terapií“ a „poradenství“.

Langmeier, Balcar a Špitz nabízí orientační rozlišení:

● PSYCHOLOGICKÉ PORADENSTVÍ

= krátkodobá pomoc, 2-3 intenzivní setkání

Např.: zhoršení školního výkonu, aktuální přetížení, volba zaměření, problém v rodině.

● PORADENSKÉ VEDENÍ

= poradenská pomoc poskytována v dlouhodobém osobním vztahu s odborníkem

Např.: vedení rizikových žáků, pomoc při hledání identity, podpora rodiny

● PSYCHOTERAPIE

= terapeutický vztah i proces; cílem je změnit porušený stav osobnosti, snížit patologii

Např.: naučit dítě strategie zvládnání, zvyšování pocitu sebehodnoty

Cíle a oblasti změny u klienta v poradenském procesu:

- Usnadnit změny v chování
- Zvýšit adaptivní dovednosti
- Zvýšit kvalitu rozhodování – přijetí osobní zodpovědnosti
- Zlepšit vztahy
- Pomoci rozvinout klientův osobní potenciál

Struktura poradenského procesu:

- 1. fáze – navázání poradenského vztahu
- 2. fáze – diagnóza klientova problému
- 3. fáze – volba cíle, alternativy řešení problému
- 4. fáze – podpora klienta poradcem

Školská poradenská zařízení v českém školství

Školská poradenská zařízení:

- Pedagogicko-psychologické poradny
- Speciálněpedagogická centra
- Školní poradenská pracoviště

Úzce spolupracující instituce:

- Střediska výchovné péče (SVP)
- Orgán sociálně právní ochrany dětí (OSPOD)
- Krizová centra apod.

Legislativní vymezení poradenství:

- Poradenské služby poskytované na základě **zákona č. 561/2004 Sb.**, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)
- Základní právní předpis zaměřený na výkon poradenských služeb ve školách a školských zařízeních je **vyhláška č. 116/2011 Sb.** (novela vyhlášky č. 72/2005 Sb.), **o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních**

Školní poradenské pracoviště:

- Model základní
výchovný poradce + metodik prevence
- Model rozšířený
školní psycholog, speciální pedagog

Ukázka školního poradenského pracoviště

Specifika odborných činností:

- **Školní metodik prevence** – sleduje výskyt sociálně nežádoucích jevů na škole, připravuje preventivní programy a vyhodnocuje je
- **Školní psycholog** – vyhledává žáky s výukovými a výchovnými obtížemi a včasnými intervencemi napomáhá jejich eliminaci, diagnostika žáků i tříd
- **Školní speciální pedagog** – stará se o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami

2.

Poradenské intervence

Různá pojetí poradenské intervence:

- **Zásah.**
- **Aktivita** zacílená na ovlivnění určitého jevu nebo situace.
- **Zárok**, který posune proces nebo situaci či stav klienta.
- **Kontakt** poradce s klientem.
- Celý **poradenský proces.**

**Teoretické orientace
poradenských intervencí:**

- **psychodynamická**
- **humanistická**
- **behavioristická**
- **kognitivní**
- **kognitivně behaviorální**

Psychodynamicky orientovaná intervence:

- Vazba na hlubinnou psychologii a psychoanalýzu.
- Významný je raný vývoj, zvládnutí jednotlivých vývojových stádií a ovlivnění sociálním prostředím (Alfred Adler, Erik Erikson).
- Typické techniky: volné asociace, interpretace snů (Freud, Jung), reedukace (Adler – individuální psychologie).
- Cílem je odkrytí rozporů v osobnosti, znovuprožívání minulých emocí, uvědomění si souvislosti se současnými problémy, zvědomění, rekonstrukce osobnosti, vytváření nových syntéz na základě poznání starých konfliktů.

ALFRED ADLER

1870-1937

Individuální psychologie

Hlavní body Adlerovy teorie

- **Usilování a nadřazenost**
 - ✓ každý člověk usiluje o překonání pocitů méněcennosti zakotvených v dětství a o dosažení nadřazenosti
- **Společenský důraz**
 - ✓ usilování o nadřazenost – prospěšné jedinci tehdy, když je sociálně zaměřeno (činy, které prospívají všem lidem)
 - ✓ sebestředné, antisociální usilování o nadřazenost – **regresivní** (zdroj deviací a charakterových selhání)
- **Cílevědomost**
 - ✓ důležité prvky individuální psych. – **volba cílů**
 - ✓ k porozumění chování člověka musíme znát **cíle**, které si zvolil

Individuální psychologie

■ Usilování o nadřazenost

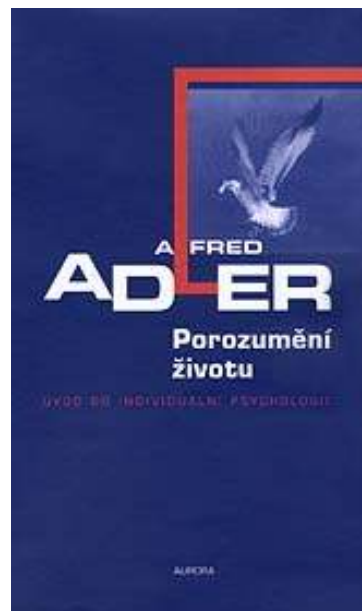
- ✓ úsilí proměnit situaci nedostatku za **situaci dostatku**
- ✓ **zdravá podoba** – růst, seberealizace
- ✓ **nezdravá podoba**, sobecké usilování o nadřazenost – regresivní projevy – antisociální chování, poruchy, přecitlivělost, nesnášenlivost (např. rozmazlené dítě)

rozmazlené dítě – v dospělosti –

pocit, že jim ostatní křivdí, špatně se k nim chovají, chtějí mít splněny všechny požadavky, projevují nepřátelství, tyranizují druhé lidi

zanedbávané, nechtěné dítě –

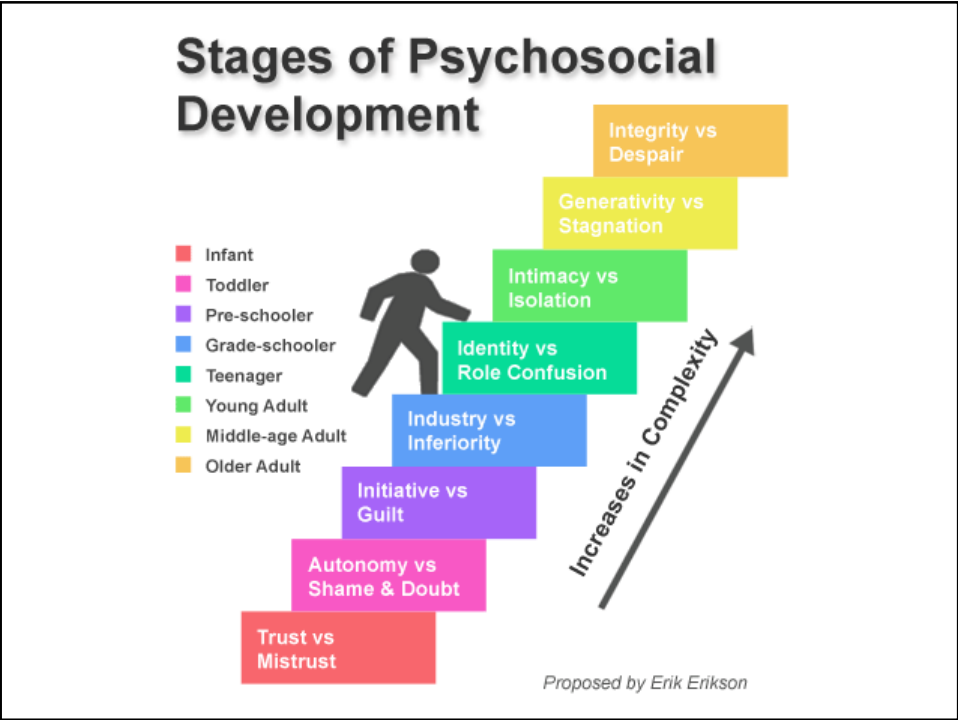
nenaučily se spolupráci, nezakusily lásku, vnímají život negativně, nedůvěřují nikomu, ani samy sobě, jsou podezřívavé

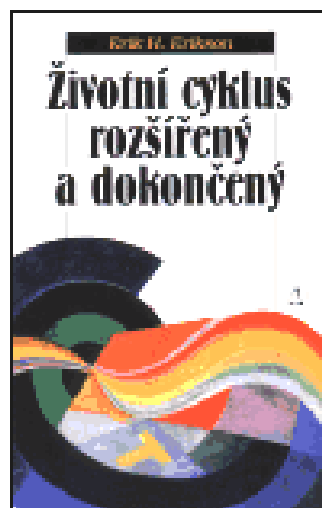
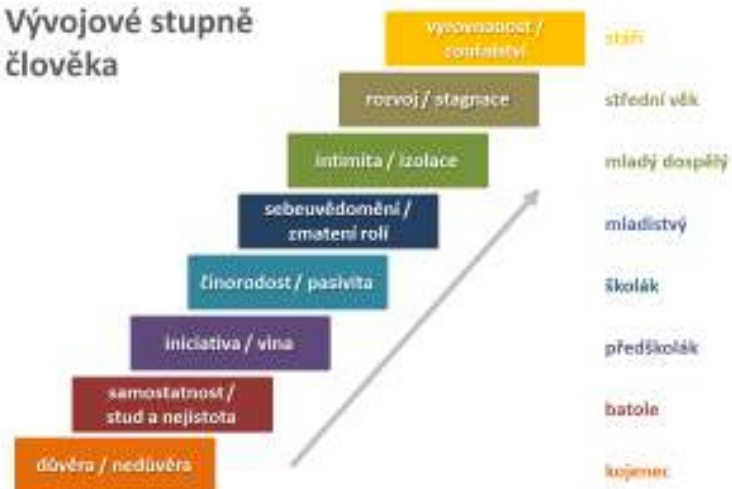

Erik Erikson
(1902-1994)

Psychoanalytic Paradigm
Ego Psychology

Vývojové stupně člověka

Humanisticky orientovaná intervence:

- Poradenství zaměřené na klienta (Carl Rogers).
- Základní přístup je optimistický – člověk má vrozený potenciál se rozvíjet.
- Důraz kladen na přítomnost.
- Cílem dosažení souladu mezi reálným a ideálním Já a na uvolnění potenciálu k rozvoji.
- Techniky: empatie, nedirektivní vedení, chápající pozornost, vřelé přijetí klienta, kongruence.

Humanistic Perspective

By the 1960s, psychologists became discontent with Freud's negativity and the mechanistic psychology of the behaviorists.

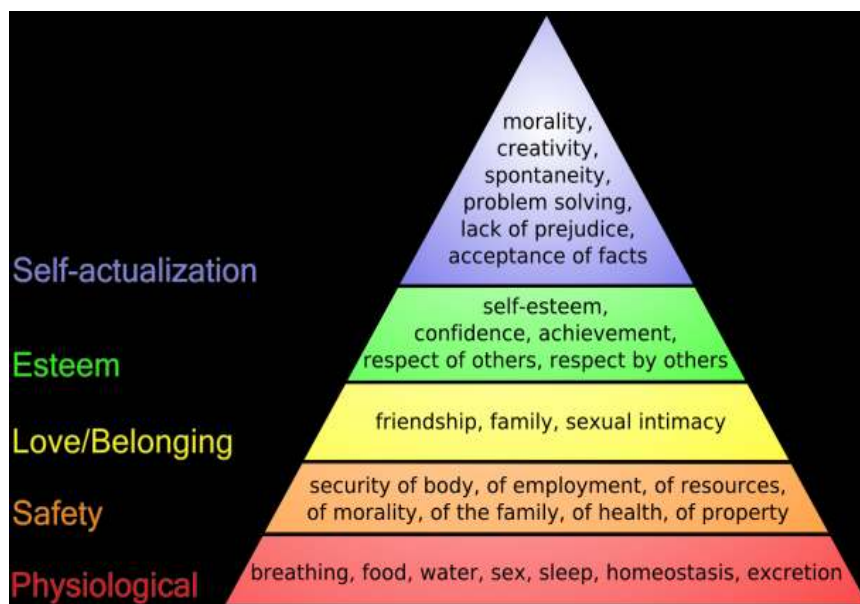
Abraham Maslow
(1908-1970)

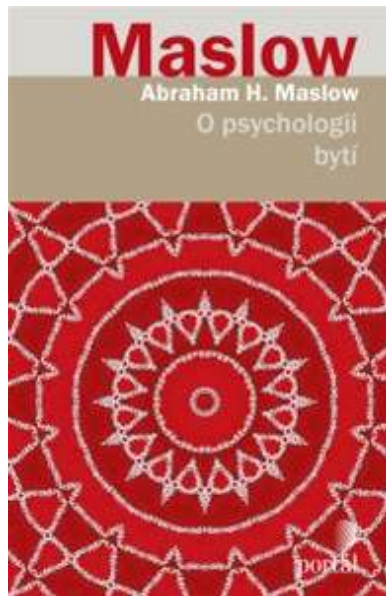

Carl Rogers
(1902-1987)

Abraham Harold Maslow

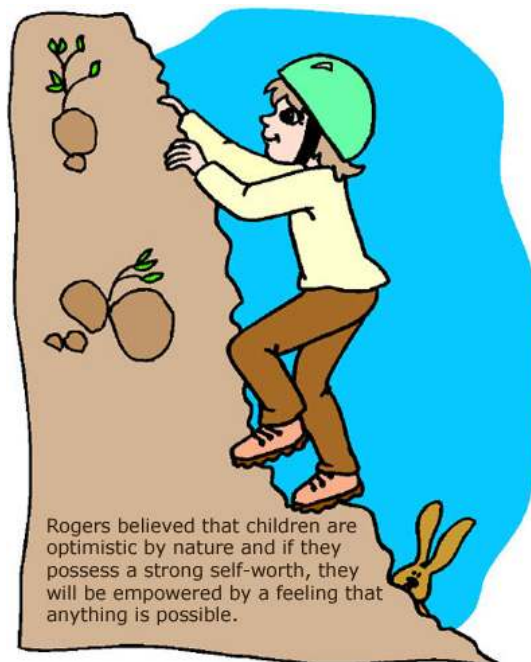
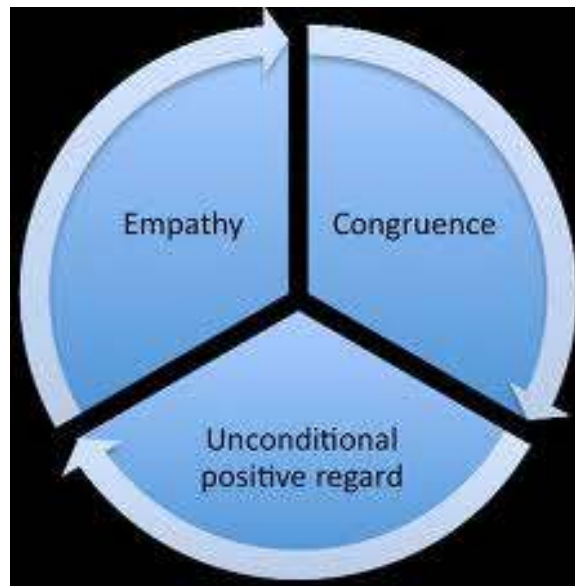
(1908 – 1970)

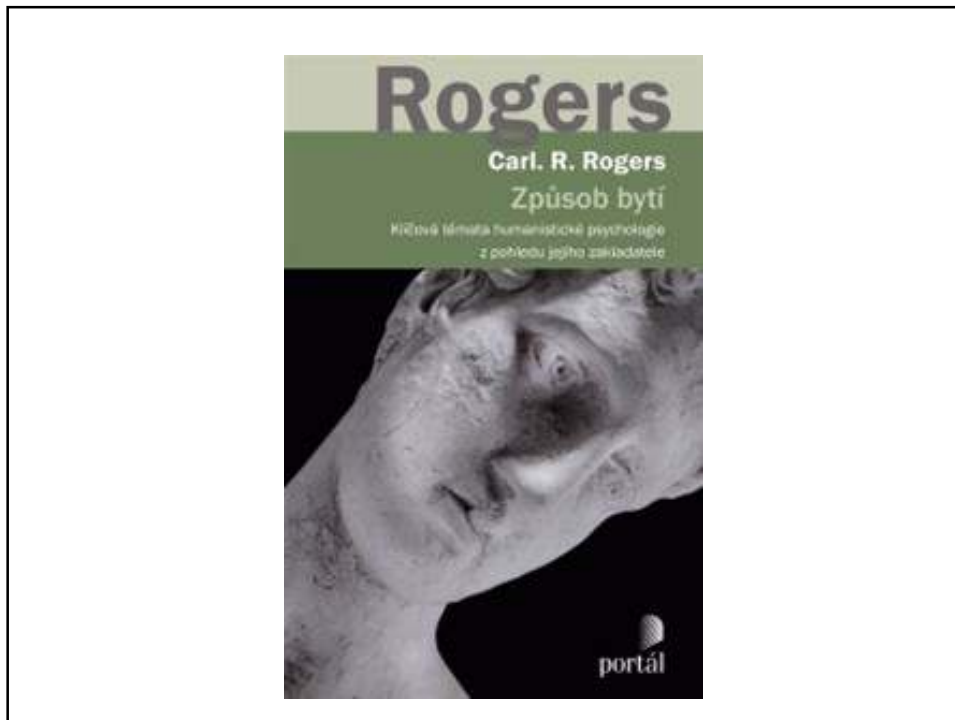

Carl Ransom Rogers
(1902 – 1987)

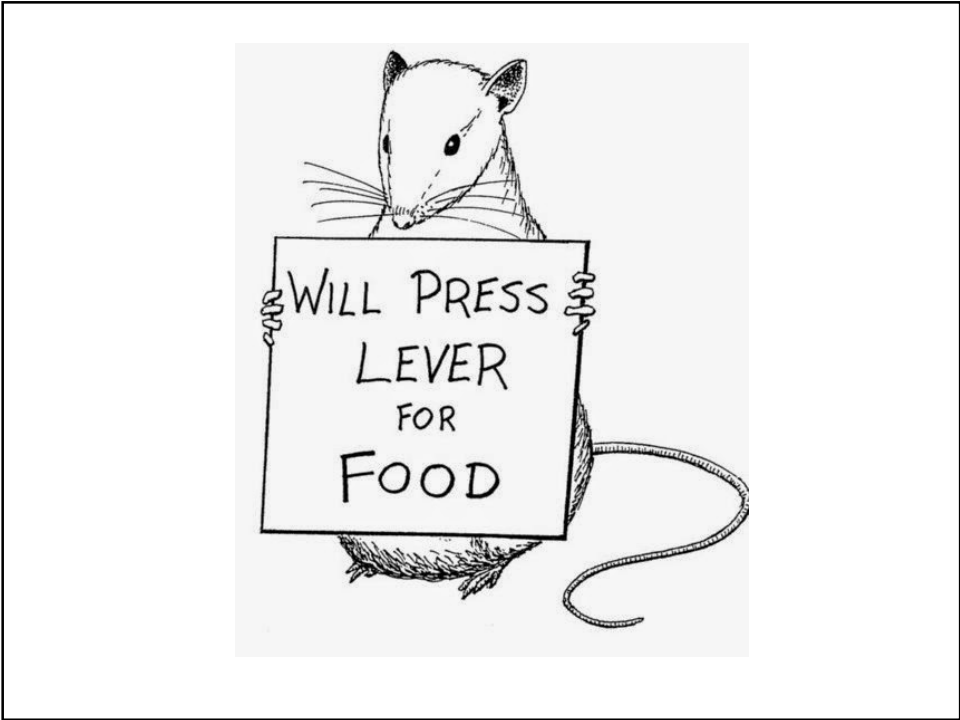
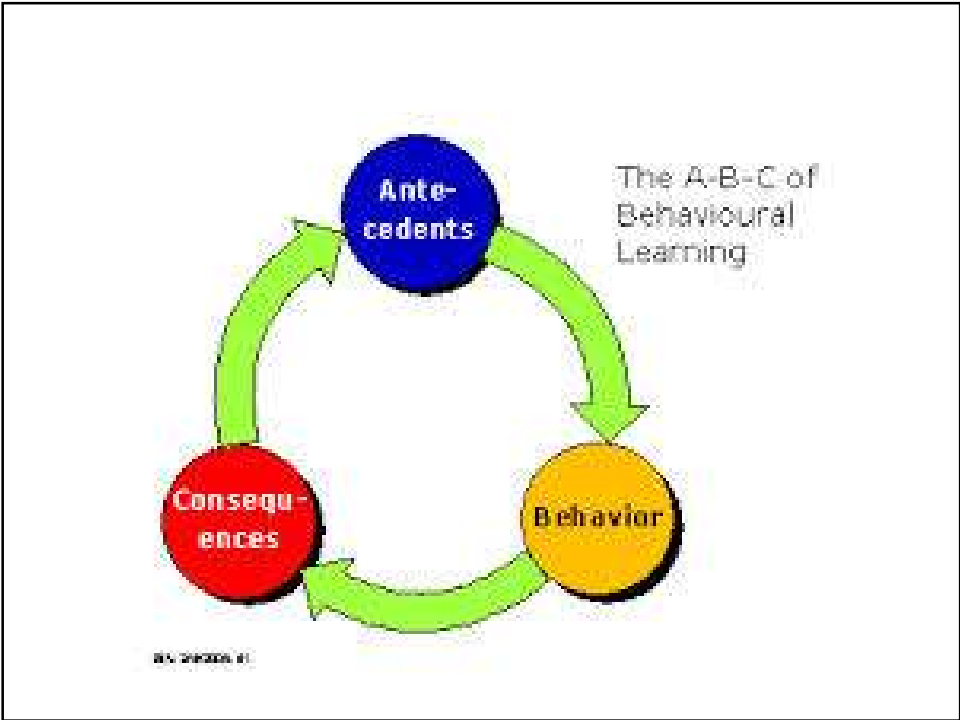

Behavioristicky orientovaná intervence:

- Intervence zaměřeny na změnu chování.
- Člověk ve vývoji determinován sociálním prostředím a učením.
- Identifikace klientova chování a jeho důsledků.
- Techniky: posilování žádoucího chování nebo vyhasnutí chování nežádoucího.
- Intervenční a preventivní programy.

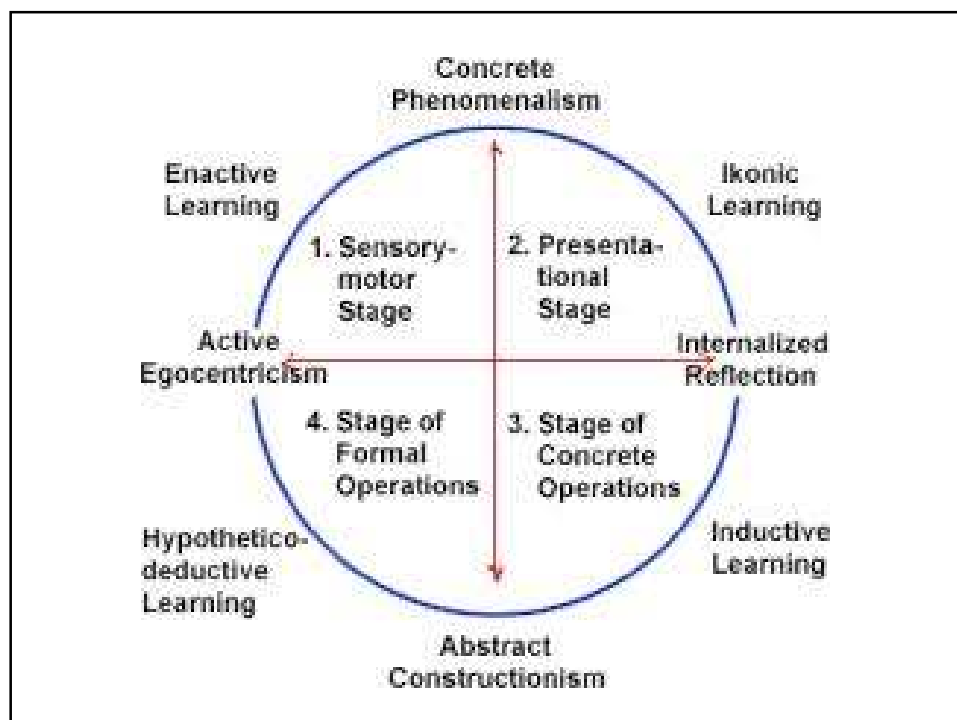
Kognitivně orientovaná intervence:

- Základ v kognitivní psychologii (Bruner, Piaget, Vygotsky).
- Rozvoj kognitivních procesů (školní selhávání) – zaměřeno na učení.
- = Vytváření základních poznávacích dovedností a zvyšování efektivity poznávání a učení.
- Spíše dlouhodobé intervence.
- Specificky zaměřené programy časně stimulace dítěte (Začít spolu – Step by step, rozvíjení metakognitivních dovedností, intervence apod.)

Jean William Fritz Piaget (1896 – 1980)

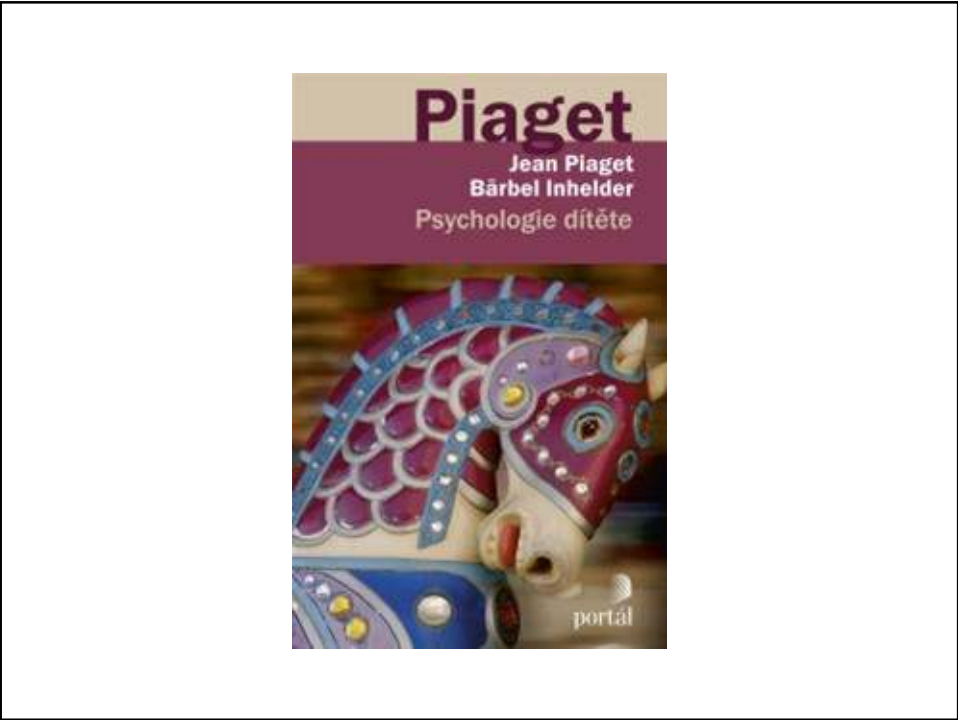
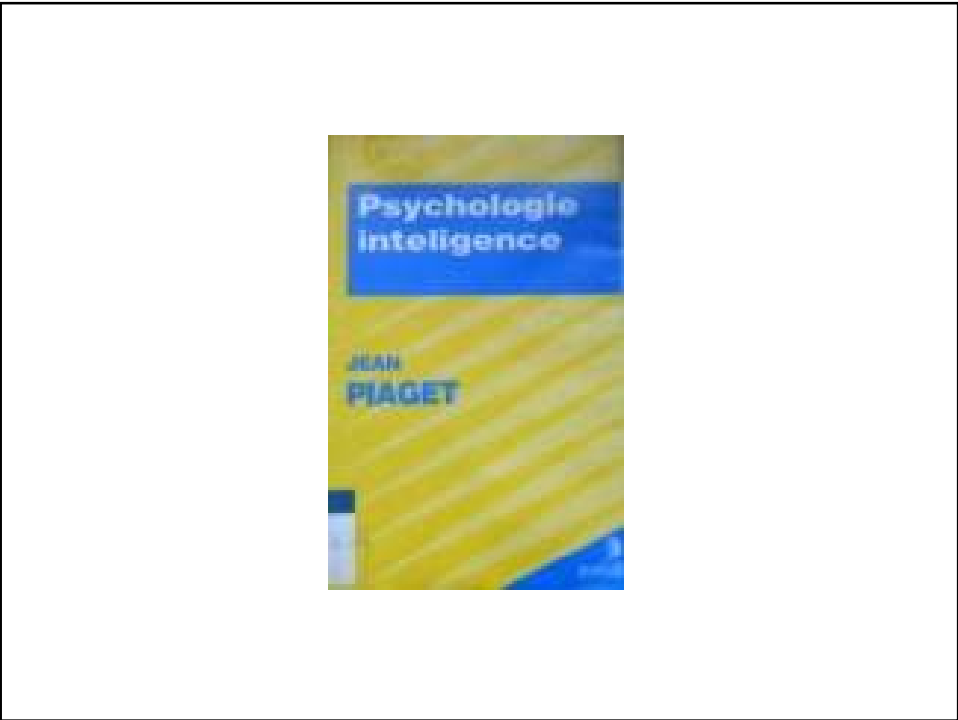
- švýcarský biolog a psycholog
- vycházel z pozorování vlastních dětí (měl 3)
- strukturalistický přístup ke kognitivnímu vývoji
- kognitivní schémata
- proces diferenciací probíhá cestou asimilace (použití vytvořeného schématu na nový objekt) a akomodace

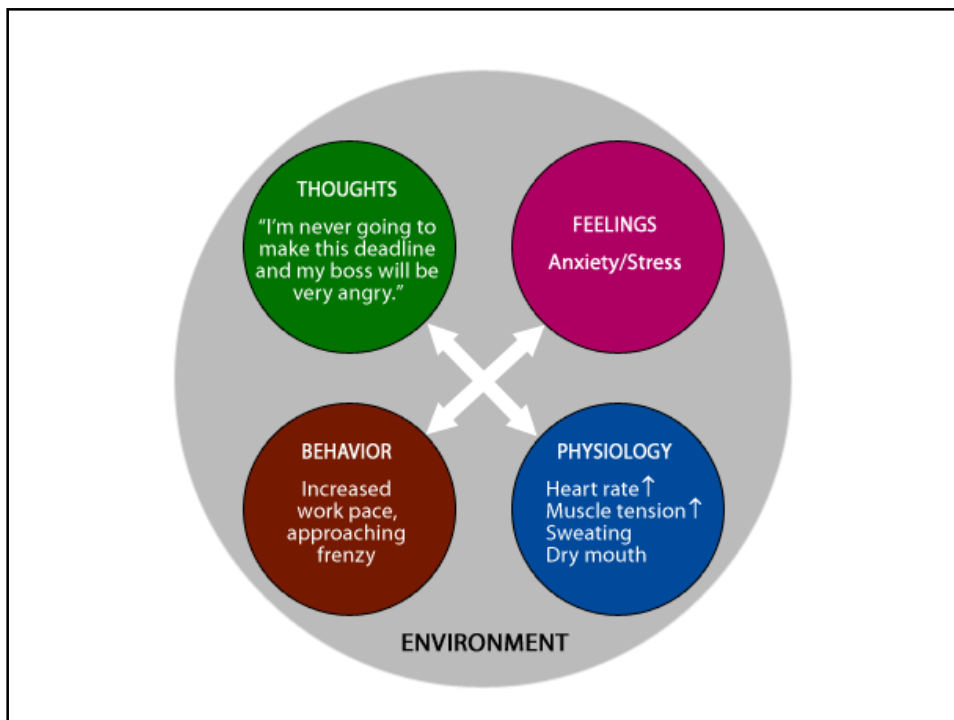
Piagetova teorie kognitivního vývoje

- **Senzomotorické stádium (0 – 2 r.)**
 - Stálost objektu
- **Předoperační stádium (2 – 7 r.)**
 - Osvojování jazyka
- **Stádium konkrétních operací (7 – 12 r.)**
 - Konzervace množství a počtu, Decentrace myšlení, Reverzibilita a kompenzace
- **Stádium formálních operací (od 12 r.)**
 - Abstraktní myšlení a logické uvažování

Kognitivně behaviorálně orientovaná intervence:

- KBT – krátkodobá strukturovaná terapie.
- Řešení problémů a potíží nácvikem psychologických metod, jimž se klient učí.
- Základem teorie učení a kognitivní psychologie.
- Zaměření na konkrétní a současné problémy a potřeby klienta.
- Proces zaměřen na odstranění emočních udržujících faktů a vytváření potřebných dovedností pro změnu chování.

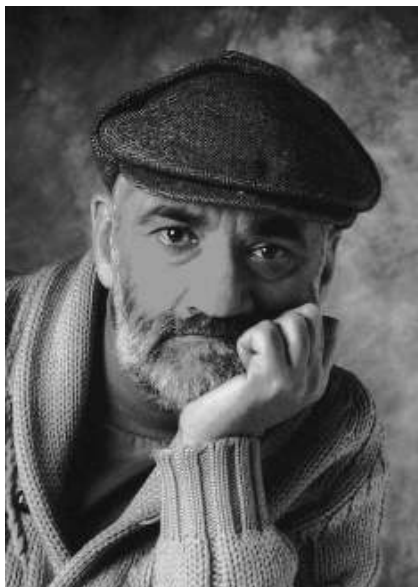
Alternativně orientovaná intervence:

- Snaha o syntézu a integraci různých směrů.
- Např. **terapie realitou** (William Glasser)
- **Krátká terapie zaměřená na řešení** – zázračná otázka (Steve de Shazer)
- „Představte si, že v noci, když jste spal, se stal zázrak. Ráno se probudíte do změněného světa. Které věci, jichž si všimnete, vám napoví, že se váš život náhle stal lepším?“

William Glasser

Steve de Shazer

Podněty k zamyšlení nebo témata pro seminární práci:

- Přečtěte si 1. kapitolu ve skriptu L. Valentové (kapitola Dětství, škola a socializace dítěte) a pokuste se najít svou teoretickou pozici v přístupu k dětství a k výchově.
- Zkuste mezi právě jmenovanými najít takové teoretické východisko poradenských intervencí, které nejlépe odpovídá Vašemu nastavení.

Typy a techniky intervencí:

- Pro výběr intervence je určující klientův problém, jeho aktuální situace a osobnostní charakteristiky a kompetence poradce.
- Intervence krátkodobé (krizová intervence)
X dlouhodobé (poradenské vedení)
- Zaměření: odstranění problému
X vybavení klienta dovednostmi
- Intenzita

Podle počtu osob intervence:

- individuální
- párová
- rodinná
- skupinová

Typy intervencí podle míry direktivnosti (10 - 1 = od maximální k minimální direktivnosti):

- 10 **sugesce** – rozhodnutí poradce
- 9 **příkaz** – také velmi direktivní
- 8 **pokyn** – vysvětlení objektivní nutnosti
- 7 **pobídka** – výzva klienta k aktivitě
- 6 **rada** - doporučení

Pokračování:

- 5 **návrh** – předložení možnosti řešení
- 4 **alternativní návrh** – více možností
- 3 **příklad** – předložení modelu možnosti řešení
- 2 **výklad** – vysvětlení mechanismu problému
- 1 **vyslechnutí, mlčení** – otevření prostoru pro klienta

Pedagogicko-psychologická intervence:

- intervence spojená s diagnostickým procesem
- krizová intervence
- poradenská individuální intervence zaměřená na změnu:
 - chování
 - systému vztahů
 - kognitivních procesů

Pedagogicko-psychologická intervence:

- intervence při výukových a výchovných problémech
- intervence ve skupině
- intervence ve škole

Ukázky práce s diagnosticko-terapeutickým pískovištěm (sandspiel):

- individuální konzultace

**Ukázky práce
s diagnosticko-terapeutickým pískovištěm
(sandspiel):**

- rodinná konzultace

**Ukázky práce
s projektivním obrazovým materiálem
(karty DIXIT):**

- individuální konzultace

**Ukázky práce
s projektivním obrazovým materiálem
(karty DIXIT):**

- párová konzultace s rodiči

**Ukázky práce
s projektivním obrazovým materiálem
(karty DIXIT):**

- skupinová konzultace – skupina otců,
skupina žen

